

Diagnòstic Participatiu – WAHDA

L'IMPACTE ALS DRETS HUMANS DE LA GESTIÓ DE LA CRISI DE LA COVID-19 I L'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA

ALGÈRIA

**Ricard
González**

NOVACT
Noviolència
Nonviolence
اللاعنف

DIAGNOSTIC PARTICIPATIF – WAHDA

L'IMPACTE ALS DRETS HUMANS DE LA GESTIÓ DE LA CRISI DE LA COVID-19 I L'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA

ALGÈRIA

RICARD GONZÁLEZ

El present informe s'emmarca en una col·lecció de tres informes resultat de diagnòstics participatius sobre la situació dels Drets Humans en contextos de crisis realitzats als països de Algèria, Tunísia i Líbia entre els anys 2021 i 2022.

La realització d'aquest informe sobre Algèria ha estat duta a terme per Ricard González.

La seva implementació i producció té lloc en el marc del projecte de cooperació "WAHDA: Reforç de la societat civil tunisiana per a la defensa dels drets civils i polítics i el foment de la cohesió social per a avançar en la gestió de la crisi de la COVID-19, la transició política del país i l'estabilitat regional", liderat per NOVACT, Institut Internacional per a l'Acció Noviolenta.

Aquest projecte ha estat finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, i s'ha dut a terme en partenariat entre NOVACT, la Fundació Solidaritat de la Universitat de Barcelona, la Lliga Tunisiana de Defensa de Drets Humans i la Universitat de Cartago a Tunísia.

Fundació Solidaritat
UNIVERSITAT DE BARCELONA

الرابطة التونسية للدفاع عن حقوق الإنسان
La Ligue Tunisienne pour la Défense des Droits de l'Homme

Amb la col·laboració de l'Agència Catalana de Cooperació de la Generalitat de Catalunya

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Dipòsit legal: aquesta obra té la llicència internacional d'atribució-no comercial 4.0 (CC BY-NC 4.0). Aquesta obra es pot copiar, distribuir, difondre públicament, traduir i modificar, sempre que sigui amb finalitats no comercials i que se'n reconegui l'autoria mitjançant el text següent: "Estudi realitzat per Ricard González, sota la direcció de NOVACT".

Per a tots aquells que temen interioritzar l'opressió
i el terror i perseveren en la lluita per la dignitat.

*"Aquesta lluita a diferents nivells, renova els símbols,
els mites, les creences, les emocions de la gent.
Assistim a Algèria a un reinici de l'home. Qui pot
esperar aturar aquest moviment essencial?"*

Franz Fanon

Índex

Introducció	5
Context específic a Algèria.....	7
1. Metodologia	10
1.1.Fase preparatòria.....	11
1.2.Fase d'implementació de l'enquesta de camp	13
1.3.Fase d'anàlisi qualitativa	13
2. Gestió de la crisi climàtica	14
2.1 Impacte en matèria de drets.....	16
3. Gestió de la crisi sanitària de la COVID-19.....	22
3.1 Enfoc securitari de la crisi	23
3.1.1. "Reforma profunda" de la Constitució	24
3.1.2 Reforma del Codi Penal	25
3.2 Impacte de la gestió de la crisi del COVID-19 en matèria de drets humans.....	26
3.2.1 Impacte en els drets civils i polítics	26
3.2.2 Impacte en els drets econòmics, socials i culturals.....	34
3.2.3. Impacte en la igualtat i els drets de les dones.....	37
4. Conclusió i recomanacions	40

Introducció

Des de l'aparició de la pandèmia de COVID-19, hem observat l'impacte de la crisi sanitària no només per la propagació del virus, sinó també per l'adopció d'algunes mesures i polítiques destinades a abordar aquesta crisi que han tingut uns importants efectes en els àmbits econòmic, social i polític. Davant les incerteses i els riscos de la pandèmia, molts governs han trobat en la crisi sanitària una oportunitat per aplicar polítiques restrictives en l'àmbit de la seguretat, incloent estrictes limitacions a drets fonamentals com el de lliure circulació o el dret de manifestació, que podrien haver violat els tractats internacionals. Algunes polítiques públiques han contribuït a agreujar alguns problemes preexistents, com les creixents desigualtats tant a nivell internacional com dins dels propis Estats, o la regressió en el respecte als drets humans arreu del món. Sovint, els mateixos defensors i defensores de drets humans han estat víctimes d'actes d'assetjament i violència per part d'uns poders públics que no accepten una vertadera fiscalització dels seus actes.

En el Magrib, aquesta regressió és evident i s'ha manifestat de diverses maneres: en les creixents limitacions que els defensors dels drets humans troben en el desenvolupament de la seva labor; en la introducció de noves restriccions al dret de manifestació i d'associació mitjançant detencions i altres actes arbitraris; en l'ús excessiu de la força; i en l'augment dels casos de tortura en dependències policials o presons. A més, en l'àmbit econòmic i social, s'ha observat un augment de les desigualtats i un deteriorament de les condicions de vida de moltes categories socials, sobretot les més necessitades. A la regió del Magrib, tot aquest conjunt de situacions injustes vinculades a l'exercici d'un poder arbitrari i que porten a un sentiment d'opressió s'expressen en l'àrab dialectal a través de la paraula “hogra”.

Segons l'informe anual 2020 d'Amnistia Internacional¹, Algèria no ha estat exempta d'aquesta tendència, ja que “els governs van utilitzar la pandèmia de la COVID-19 com a pretext per augmentar les detencions d'activistes, periodistes i bloggers per haver criticat les autoritats a les xarxes”. La Lliga Algeriana per la Defensa dels Drets Humans (LADDH) en el seu informe anual 2020 sobre la situació dels drets humans a Algèria, també va denunciar l'ús de la crisi sanitària en benefici d'una política de seguretat repressiva que ha donat lloc a vulneracions sistèmiques de drets i llibertats.

A Algèria, com a la resta del món, aquests mateixos drets també es troben sota l'amenaça imminent d'una crisi climàtica les conseqüències ambientals de la qual són variades: augment de les temperatures, efecte hivernacle, interrupció dels cicles de pluja, sequeres, etc. Aquests riscos poden tenir un impacte negatiu en la situació dels drets humans al país, així com en el benestar de les generacions futures i el seu dret a una vida digna. Els governs i les empreses són els principals actors responsables de la crisi climàtica per la

1 <https://www.amnesty.be/infos/rapports-annuels/rapport-annuel-2020/rapport-annuel-2020-moyen-orient-afrique-nord/article/algerie-rapport-annuel-2020>

seva responsabilitat en la contaminació ambiental. Ells són també els més capaços de mitigar el seu impacte i les seves greus conseqüències.

És en aquest context marcat per l'ampliació dels riscos de vulneracions dels drets humans, i en el marc del projecte WAHDA liderat per NOVACT i finançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD), orientat a reforçar el paper de la societat civil per la defensa dels drets civils i polítics i el foment de la cohesió social per avançar en la gestió de la crisi del COVID 19, la transició política i l'estabilitat regional, que Novact ha dut a terme aquest estudi per mesurar amb la màxima precisió possible quin ha estat l'impacte en els drets humans de la política de la crisi de la COVID-19 i de l'emergència climàtica a Algèria.

Aquest estudi s'ha desenvolupat a partir d'un diagnòstic participatiu, tenint en compte la particularitat de les polítiques de gestió de la crisi sanitària i la crisi climàtica a Algèria i el seu impacte en les categories socials més vulnerables. En concret, s'ha dut a terme un procés qualitatiu que ha permès identificar les necessitats, amenaces i oportunitats pel que fa al respecte dels drets humans durant la gestió de la crisi sanitària i l'emergència climàtica a Algèria. Les diverses activitats i recerques s'han fet incorporant una perspectiva de gènere.

L'informe s'organitza en quatre parts: la primera part se centrarà en la metodologia de la missió; la segona presentarà les principals reformes constitucionals, legislatives i polítiques decidides durant el període COVID o en el marc de la gestió de la crisi climàtica; la tercera abordarà les manifestacions en termes de garanties o vulneracions dels drets humans de les reformes tal com han estat percebudes per les persones entrevistades; i la quarta part estarà dedicada a les principals recomanacions. Abans d'aquesta anàlisi, l'informe ofereix una explicació del context específic d'Algèria.

Context específic d'Algèria

Amb una renda per cápita de 3.765 euros l'any 2021², Algèria està considerat un país de renda mitjana-baixa, d'acord amb la definició del Banc Mundial³. En l'Índex de Desenvolupament Humà elaborat pel PNUD⁴, el país nord-africà ocupa una posició una mica per damunt de la mitjana global, ja que la seva és la posició 91 d'un total 191 països, amb una esperança de vida de 76.4 anys i una mitjana d'escolarització de vuit anys -7.7 per les dones, 8.4 pels homes-. El percentatge de població que viu amb menys de 2.15 dòlars al dia es troba per sota del 1%, i pels estàndards mundials, no és un país amb grans desigualtats de renda internes⁵. Ara bé, arran de l'aplicació de polítiques liberalitzadores els darres quinze anys, la desigualtat ha crescut de forma notable. Quant a la desigualtat de gènere, ocupa la plaça 126 d'un ranking de 170 països elaborat pel PNUD.

A nivell econòmic, Algèria es considera un cas clàssic d'economia de renda -en anglès rentier state-, és a dir, que la gran part dels ingressos públics provenen de l'estranger, i no són fruit de la productivitat de la seva economia i de la consegüent taxació d'aquesta. En el cas d'Algèria, aquesta font de riquesa és l'exportació de dos combustibles d'origen fòssil: el gas natural i el petroli. En concret, la venda d'aquests recursos representa un 60% dels ingressos de l'Estat, un 95% de les exportacions i un 30% del PIB. En conseqüència, l'economia algeriana presenta els típics mals de les economies de renda: una gran dependència del preu dels combustibles fòssils, que provoca fluctuacions notables en el seu PIB; una baixa diversificació de la seva economia; un elevat pes de les importacions a causa de la seva baixa capacitat industrial, etc. Un exemple dels problemes de dependre de l'exportació de tan pocs minerals es va produir a l'inici de la pandèmia, quan entre el mes de gener i el mes d'abril de 2020 el preu del barril de petroli va caure de 60 dòlars a només 20. Una última dada econòmica a tenir en compte és que el país té una taxa oficial d'atur d'un 13%, però si tenim en compte la realitat de la sub-ocupació, la xifra real és molt més elevada, sobretot entre els joves.

A nivell polític, durant la major part de la seva història, el país ha viscut sota un règim de partit únic, el Front d'Alliberament Nacional, que va liderar la lluita per la independència contra el seu imperi colonial, França. La majoria dels seus líders es van incorporar després de la independència a l'Exèrcit Popular Nacional, que és la institució que ha ostentat realment el poder al país des del 1962. A finals dels anys 80, una forta onada de protestes va portar a una liberalització del sistema, amb la creació de nous partits polítics i la

2 Aquesta i les altres dades de tipus econòmic i social s'han extret de la base de dades del Banc Mundial; disponibles a la web: <https://data.worldbank.org/country/algeria>

3 <https://www.worldbank.org/en/country/mic/overview>

4 <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

5 L'última mesura és del 2011, i se situava en una posició propera a Noruega, un país molt igualitari. <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=DZ>

celebració d'eleccions lliures. Tanmateix, el procés de democratització es va veure avortat de seguida per un cop d'Estat militar després de la victòria electoral de l'islamista Front Islàmic de Salvació l'any 1991.

Després de prop de deu anys de guerra civil -l'anomenada dècada negra-, l'ascens al poder del president Abdelaziz Bouteflika va comportar l'aplicació d'una política de "reconciliació nacional" que va aconseguir pacificar el país, però no va democratitzar-lo. En bona part gràcies als elevats preus del petroli, Bouteflika va poder comprar la "pau social" i cooptar alguns importants actors polítics i socials. El seriós deteriorament de l'estat de salut de Bouteflika, que no va impedir la seva reelecció per un quart mandat l'any 2014, va suposar un cop dur per la legitimitat del règim, ja que va fer palès la seva natura dictatorial i corrupta. L'anunci que Bouteflika tornaria a ser el candidat oficial a les eleccions de 2019 va desencadenar una potent onada de mobilitzacions populars que demanaven la democratització del país i més justícia social, l'anomenat *Hirak*. Com va passar amb altres moviments populars a la regió durant les anomenades Primaveres Àrabs, l'inici del *Hirak* va ser un espontani, promogut per activistes i amb una estructura molt horitzontal, sense lideratges carismàtics ni partidistes. Un mes després de l'esclat del *Hirak*, i forçat per la intervenció de l'Exèrcit, el cercle més proper a Bouteflika va haver d'acceptar la seva renúncia. Bona part d'aquest grup, inclòs el germà del president, Saïd Bouteflika, va acabar sent engarjolat en processos per corrupció que s'han interpretat com fruit d'una descarnada lluita pel poder dins diversos sectors del règim.

A finals de 2019, Abdelmajid Tebbun, un veterà polític que havia ocupat diversos càrrecs de rellevància dins el règim, fou elegit a les urnes com a nou president del país. Tanmateix, l'oposició i nombrosos analistes independents van denunciar que el procés electoral havia estat fraudulent i poc transparent, per la qual cosa Tebbun hauria estat "nomenat" per l'Estat profund més que no pas escollit per la ciutadania. En conseqüència, les mobilitzacions populars demanant democràcia i canvis profunds en el sistema polític van continuar celebrant-se cada divendres fins que la pandèmia va obligar a suspendre-les al març de l'any 2020. Des de llavors, les autoritats han aconseguit escapar el moviment gràcies a una repressió selectiva dels seus líders.

El gruix del sistema sanitari algerià és públic i finançat directament amb els pressupostos de l'Estat, amb una cobertura estimada del 90% de la població, i que inclou les malalties cròniques. Ara bé, durant els darrers anys el pes del sector privat ha crescut ràpidament impulsat per un procés de liberalització econòmica. Des de l'obtenció de la independència, la ratio de metges per cada 100.000 habitants ha exhibit un creixement constant⁶, i el seu sistema és considerat una dels millors de l'Àfrica. Ara bé, encara presenta moltes mancances, sobretot per l'existència d'importantes diferències entre els serveis disponibles a les grans ciutats i les zones rurals, on les infraestructures són més precàries. La despesa pública en sanitat ha anat creixent progressivament. Mentre l'any 2000 repre-

6 <https://www.jadaliyya.com/Details/41576>

sentava un 3,49% del PIB, el 2017 ja era del 6,6%⁷. L'any 2021, la despesa sanitària va ser la quarta partida pressupostària per volum, però era una xifra tres vegades inferior al pressupost del Ministeri de Defensa.

El primer cas conegut de COVID-19 a Algèria va ser el d'un treballador de nacionalitat italiana de l'empresa petroliera ENI a finals de febrer. Pocs dies espres, es van produir els primers casos de transmissió comunitària, i el 10 de març les autoritats van introduir les primeres mesures per limitar les interaccions socials de grans grups de persones. D'acord amb la Universitat Johns Hopkins⁸, s'han detectat més de 270.000 casos de contagi de COVID-10, que han resultat amb la mort de 6.881 morts, és a dir, la seva taxa de mortalitat ha estat del 2,5%. Tenint en compte que la seva població es de prop de 45 milions de persones, els efectes de la COVID-19 mesurats en pèrdua de vides humanes ha estat força baix. Per exemple, l'Estat espanyol, amb una població només lleugerament superior, ha registrat més de 13 milions de contagis i 114.000 morts.

A Algèria, fins el mes d'octubre de 2022, s'havien administrat poc més de 15 milions de dosis de vacunes, i la taxa de cobertura de població amb almenys una dosi és del 17.88%, un percentatge reduït en comparació amb alguns estats veïns com el Marroc -prop del 70% de la població amb una dosi-. La introducció de mesures ràpides de limitació dels contactes socials va fer que la primera onada fos més aviat lleu, amb una mitjana de 21 morts al dia durant el pic de l'onada. L'onada més mortífera fou la tercera, a l'estiu i la tardor de l'any 2021, quan el país va necessitar rebre ajuda internacional davant la manca de material sanitari, sobretot ampolles d'oxigen. Tanmateix, si és medeix a partir de xifra de contagis i no la de víctimes mortals, l'onada més intensa va ser la quarta, que va tenir lloc a l'inici del 2022, coincidint amb l'expansió de la variant omicron, com va succeir a la majoria de països del món.

7 <https://www.ajol.info/index.php/cread/article/view/202240>

8 <https://coronavirus.jhu.edu/region/algeria>

1. METODOLOGIA DE LA RECERCA

El treball de planificació, recollida de dades, anàlisi i redacció d'aquest informe es va dur a terme en estreta col·laboració amb el comitè de direcció del projecte per determinar els diferents eixos tècnics, logístics o d'anàlisi utilitzats. El diagnòstic participatiu es va basar en tres pilars essencials:

- Una anàlisi documental (marcs legals, convenis, protocols, publicacions, estudis, etc.) sobre l'impacte de la crisi de la COVID-19 i la gestió de l'emergència climàtica en els drets humans a Algèria.
- Una anàlisi de les dades qualitatives recollides, com la base de dades LADDH, informació recollides pels diferents actors (TDO, TDR i TDD) identificats a les regions objectiu del projecte
- Adopció sistemàtica d'enfocaments participatius i inclusius (especialment l'enfocament de gènere) en les diferents etapes de la missió.

El procés d'elaboració de les recomanacions es va basar en el principi de la intel·ligència col·lectiva i en les eines de deliberació participativa (consulta i consens), assegurant que tots els participants tinguessin la mateixa veu a les entrevistes. Es va prestar especial atenció als col·lectius més amb més vulnerabilitats amb un enfocament de gènere.

1.1 Fase preparatòria

El primer pas de la missió va consistir en la realització de la recerca documental sobre polítiques públiques en matèria de gestió de la crisi sanitària i climàtica, així com dels principals estudis o informes realitzats sobre la situació dels drets humans a Algèria des de l'any 2020. Aquesta fase també va incloure el desenvolupament de la base de dades d'actors rellevants, la planificació d'entrevistes i l'elaboració de guies d'entrevistes.

Actors participants

Els principals actors objectiu d'aquesta enquesta són:

- Representants de la societat civil
- Representants de les comunitats locals
- Experts d'universitats o centres de recerca
- Representants de les administracions públiques o altres actors polítics.

La identificació i llistat d'aquests representants va ser fruit, inicialment, d'una recerca documental i d'un contacte per correu electrònic, que va registrar una taxa de resposta força baixa. Quatre activistes entre els trenta-set persones contactades van confirmar la seva participació a l'enquesta, mentre que uns altres tres van expressar la seva negativa, dos dels quals són representants d'organitzacions internacionals que operen en la

defensa dels drets humans i en el desenvolupament. L'altre és un representant d'una organització local. Davant d'aquestes reticències, es va recórrer a nous contactes a través d'una sol·licitud de presentació a persones que corresponen al perfil de la població de l'enquesta, apel·lant a:

- A la xarxa d'actors de la societat civil tunisiana
- Als algerians residents a l'estranger i actius en la defensa dels drets humans
- A actors que han confirmat els seus interessos

Aquesta crida va permetre contactar amb unes vuitanta-cinc persones objectiu, tant per correu electrònic com per WhatsApp, i recollir la confirmació de trenta-vuit participants, tretze dels quals es van acabar retirant. El grup final de vint-i-cinc participants està format per un acadèmic, un expert en canvi climàtic, un advocat que forma part del comitè de defensa dels detinguts, dos representants del col·lectiu LGBTI, tres membres de la diàspora algeriana a l'estranger i disset persones joves activistes i militants dins d'associacions, partits polítics i el *Hirak*, inclòs un periodista.

Guia de les entrevistes

La guia d'entrevista està formada per preguntes desenvolupades a partir d'eixos relacionats amb l'objectiu del diagnòstic. A més, òbviament, s'han afegit preguntes espontànies durant les entrevistes per tal d'aclarir alguns punts.

Les principals preguntes que es fan són:

- **P1.** Com descriuria la situació sociopolítica a Algèria?
- **P2.** Fins a quin punt creu que les mesures del COVID-19 han contribuït a "legitimar" les repressions i les vulneracions dels drets humans?
- **P3.** Després d'aquesta pandèmia, les autoritats han posat en marxa suport social i econòmic a les poblacions vulnerables?
- **P4.** Com valora l'accés als serveis sanitaris en temps de crisi sanitària?
- **P5.** Com valora la situació dels drets de les dones a Algèria?
- **P6.** Hi ha hagut mesures encaminades a protegir dones i nens durant el confinament, davant el fenomen de la violència i el feminicidi a Algèria?
- **P7.** Quins creu que són els impactes de les mesures de la COVID-19 en els drets socioeconòmics?
- **P8.** Quins creu que són els riscos que el canvi climàtic representa per als drets humans a Algèria?
- **P9.** Les autoritats han adoptat les mesures necessàries per mitigar els riscos del canvi climàtic?
- **P10.** Quines són les seves recomanacions?

1.2 Fase d'implementació de l'enquesta de camp

La segona fase va consistir a dur a terme el procés de consulta/entrevista per identificar les necessitats i l'impacte de la crisi sanitària i la seva gestió, sobre els i les representants d'institucions públiques i de la societat civil, així com titulars de drets en general, amb un enfocament participatiu i inclusiu. Les entrevistes es van fer semiestructurades presencials (vint-i-una entrevistes) i semiestructurades en línia (quatre entrevistes).

Totes aquestes entrevistes van ser transcrites amb l'objectiu de recollir la màxima informació i mantenir-se el més fidel possible al pensament de les persones entrevistades. La realització de les entrevistes es va basar en els principis de respecte a la intimitat i la llibertat de les persones de no respondre.

Tots els enquestats van optar per l'anonimat complet i per no revelar la seva identitat en aquest informe, la qual cosa dona una idea de fins a quin punt està limitat el dret d'expressió al país que és perillós fer declaracions crítiques amb les autoritats per a un informe que no tindrà una gran difusió pública comparable, per exemple, amb la d'un mitjà de comunicació de masses. S'han utilitzat inicials per identificar els diferents entrevistats, però aquestes són falses i no corresponen amb les seves vertaderes inicials.

1.3 Fase d'anàlisi qualitatiu

La tercera fase va permetre l'elaboració d'aquest informe de diagnosi participativa a partir de l'anàlisi de les dades i dels resultats preliminars del diagnòstic participatiu i de les recomanacions esmentades.

2. GESTIÓ DE LA CRISI CLIMÀTICA

Algèria va ser un dels primers països africans en signar els acords internacionals relatius al canvi climàtic, començant pel Protocol de Kyoto de l'any 1992, i per tant, no és un dels països més endarrerits de la regió en la matèria. Ara bé, els compromisos a nivell formal, així com la creació d'una infraestructura administrativa relacionada amb la crisi climàtica, no sempre s'han traduït després en un sistema de monitoratge efectiu que garanteixi una aplicació de les mesures proposades per assolir així els objectius plantejats. Malauradament, Algèria no és una excepció en aquesta qüestió, ja que succeeix a molts països del món. La consecució d'una transició energètica a Algèria és especialment important ja que és el tercer país africà en emissió de gasos contaminants⁹, sobretot a causa de la seva explotació dels jaciments d'hidrocarburs, que emeten una gran quantitat de gasos.

En ratificar l'Acord de París l'octubre de 2016, el govern algerià va reconèixer la importància de mitigar el canvi climàtic i es va comprometre amb un pla de Contribució Nacional Prevista Determinada (INDC, per les seves sigles en anglès). L'INDC algerià va establir l'objectiu d'una reducció del 22% de les emissions de gasos d'efecte hivernacle l'any 2030¹⁰, un objectiu no gaire ambiciós. D'acord amb el pla, el 7% d'aquesta reducció seria finançat amb recursos nacionals, i la resta amb suport internacional. A més, la INDC preveu implementar mesures d'adaptació i mitigació recollides al Pla Nacional del Clima 2020-2030, que afecten fins a 18 àmbits sectorials diferents, entre ells la indústria, la gestió de residus, l'energia, la conservació dels boscos, el transport, les comunitats locals, l'habitatge i el turisme. Entre les mesures recollides, la forestació i la dessalinització de l'aigua de mar, així com l'aplicació de mètodes de reg més eficients en l'àmbit agrícola. “El Pla es va fer depressa-i-corrents, i recull una sèrie de mesures, però no està molt treballada la estratègia a llarg termini”, comenta G. I.¹¹, un expert en la matèria que treballa per una institució internacional.

En ratificar l'Acord de París l'octubre de 2016, el govern algerià va reconèixer la importància de mitigar el canvi climàtic i es va comprometre amb un pla de Contribució Nacional Prevista Determinada.

Un dels principals avenços ambientals a Algèria relacionats amb el canvi climàtic va tenir lloc el mes de juliol de l'any passat i va ser l'eliminació de la gasolina amb plom de les benzineres. Així doncs, la benzina sense plom, que redueix els contaminants emesos a l'atmosfera, ja és l'única disponible a totes les estacions de servei al mateix preu. Una altra mesura destacable és la creació d'una nova empresa pública per al desenvolupament

9 <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/4/1468>

10 <https://www.giz.de/en/worldwide/28982.html>

11 Aquestes incials, com totes les usades en aquest informe, no són les vertaderes per motius de seguretat.

de les energies renovables i la reducció de les emissions de gasos desencadenants del canvi climàtic, i que està participada al 50% per la Companyia de Petroli i Gas (Sonatrach) i la companyia de distribució d'electricitat i gas (Sonelgaz). Aquesta nova empresa serà l'encarregada d'assolir la fita recollida al Pla Nacional pel clima de produir el 27% de la seva electricitat¹² a partir de fonts renovables l'any 2030. Actualment, no arriba al 4%, per tant, hi ha molt de marge per la millora. Per últim, cal dir que les autoritats s'estan esforçant a reduir els gasos emesos a l'atmosfera en l'extracció de combustibles fòssils per poder-los reaprofitar. "El país té un nivell bastant elevat d'enginyers i d'experts en la matèria, i s'estan aplicant noves tecnologies i filtres", comenta G.I.

Més enllà del compliment o no dels seus compromisos en la reducció de gasos, la política ambiental del govern algerià ha impactat de forma negativa els drets dels ciutadans sobretot en dos àmbits que tenen a veure amb l'aparició de fenòmens climàtics extrems: l'accés a l'aigua potable i la destrucció del territori per incendis.

2.1 Impacte en matèria de drets

Accés a l'aigua

Durant la primavera i l'estiu de 2021, diverses províncies algerianes, inclosa la capital, van patir talls arbitraris en el subministrament d'aigua sense previ avís causa de l'escassetat de recursos hidrològics. Aquesta situació va provocar protestes a finals de juny en diversos barris d'Alger que van consistir en bloquejar el trànsit de carrers i autopistes, inclosa la que porta a l'aeroport internacional d'Alger. Tot i que el país fa temps que és conscient que té un problema d'escassetat d'aigua, no havia experimentat talls en el subministrament tan greus des de principis dels anys 2000, quan va patir una greu sequera. I és que el país no rep pluges abundants des del 2018. L'any 2021, va ploure més que els anys anteriors, però sovint ho va fer en el desert, no en les àrees que abasteixen els embassaments, un fenomen que s'associa també al canvi en els patrons climàtics.

No va ser fins que es van desencadenar les protestes que el govern va actuar amb determinació i va presentar un pla de xoc. Entre altres coses, va establir per fi un calendari clar per als talls d'aigua a cada zona de la ciutat. A més, va decidir transferir milers de metres cúbics diaris d'algunes preses que encara tenien algunes reserves a les que donen servei a Alger. Per exemple, 80.000 metres cúbics van viatjar des de l'embassament de Ghrib a Bouroumi fins a un d'Ain Defla. També es van efectuar perforacions per buscar aigües subterrànies, així com l'acceleració en la posada en marxa de quatre noves dessalinitzadores per al Gran Alger.

12 <https://www.mei.edu/publications/algeria-charts-path-renewable-energy-sector-development#:~:text=Natural%20gas%20accounts%20for%2096,%2C%20hydro%2C%20and%20wind%20technologies>.

Actualment, a tot el país hi ha 14 dessalinitzadores operatives, i es preveu que se n'inaugurin cinc més abans de 2024. El fet que la tardor passada es registressin algunes pluges i l'existència de les dessalinitzadores ha evitat que aquest any 2022 es repetissin els talls. Ara bé, el país pot tornar a fer front a una situació crítica si no plou aviat. De mitjana, els embassaments del país es trobaven al mes de setembre al 34% de la seva capacitat, però les regions del centre i l'oest del país, la xifra baixava fins al 17%. “Un dels desafiaments del país és com transferir l'aigua de l'est a l'oest del país ... En general, crec que les autoritats s'han esforçat a nivell de construcció d'infraestructures per dotar d'accés a l'aigua a tota la societat, d'una punta a l'altra del país”, sosté G. I.

Amb només una mitjana de 411 m³ disponibles per persona cada any¹³, Algèria es considera un país amb una greu escassetat d'aigua -el llindar de l'estrès hídric fixat per l'ONU és de 500 m³-. Com la majoria dels països mediterranis, Algèria ha estat tradicionalment vulnerable a l'estrès hídric a causa de l'alta variabilitat climàtica¹⁴, especialment pel que fa a les pluges. A més, a diferència d'altres països de la regió, no hi ha cap gran riu a la seva terra que garanteixi un cabal mínim d'aigua a l'any.

Amb només una mitjana de 411 m³ disponibles per persona cada any, Algèria es considera un país amb una greu escassetat d'aigua –el llindar de l'estrès hídric fixat per l'ONU és de 500 m³–.

Dues tendències empitjoren les coses. En primer lloc, el canvi climàtic. Segons els experts de MedECC, les temperatures a la regió mediterrània augmenten un 20% més ràpid que la mitjana mundial¹⁵, i els recursos hídrics s'hi hauran reduït fins a un 30% el 2030. En segon lloc, el creixement demogràfic: Algèria té una taxa de fecunditat elevada, propera als 3 fills per dona, mentre que al Marroc és de 2,3 o a Tunísia és de només 2. Aquest creixement demogràfic del 2% anual ha augmentat progressivament les pressions sobre el subministrament d'aigua.

Tanmateix, hi ha un altre motiu de la situació actual: la mala gestió pública. Des de principis del 2021, se sabia que el país s'enfrontava a un agut problema de manca d'aigua, però fins al juny no es van aplicar mesures urgents. Segons C. D., un antic alt funcionari d'una organització multilateral especialitzat en la gestió de l'aigua al Magrib, l'actuació de les autoritats algerianes en aquest camp ha estat “un desastre total”. L'expert argumenta

13 https://www.researchgate.net/publication/339988025_Water_policy_in_Algeria_limits_of_supply_model_and_perspectives_of_water_demand_management_WDM

14 <https://www.hilarispublisher.com/open-access/water-supply-prediction-for-the-next-10-years-in-algeria-risks-and-challenges-2168-9768-1000197.pdf>

15 <https://www.fundacionalternativas.org/observatorio-de-politica-exterior-opex/documentos/documentos-de-trabajo/aproximacion-prospectiva-a-la-vecindad-sur-de-espana-y-la-union-europea-objetivo-2030-2050>

que durant molt de temps les xifres indicaven que s'aproximava una crisi de l'aigua, però el govern va optar per ignorar el problema, probablement perquè la preocupació per la pau social a curt termini va superar qualsevol altra qüestió. “Davant la sequera i la manca d'aigua, l'Estat no ha fet res. Són les ONGs les que estan intentant ajudar les persones afectades”, etziba A. G., un activista de la regió de la Cabília.

Arran de la sequera de l'inici del segle XXI, el règim algerià va gastar recursos considerables per ampliar el subministrament d'aigua mitjançant la construcció de noves preses, dessalinitzadores i l'extracció de més recursos hídrics subterranis. Tanmateix, com que no es va implementar cap política per frenar una demanda cada cop més gran o augmentar l'eficiència de l'aigua, l'esclat d'una nova crisi era qüestió de temps. Es calcula que fins a un 30% de l'aigua es perd en el trànsit¹⁶ a causa de fuites, ruptures i robatoris. El 2015, només el 49% de les terres conreades utilitzaven mecanismes de reg per dego-

teig o per aspersió, mentre que molts camperols encara es dedicaven al reg alimentat per gravetat. Pel que fa a les aigües subterrànies, el país ha perdut part dels seus recursos, ja que durant molts anys la captació mitjana -3.000 milions de m³- va duplicar aproximadament la taxa de recàrrega.

Per poder garantir els drets de la ciutadania en un futur proper és necessari un canvi de model de gestió, i entre altres coses, això requereix inversions per adequar les infraestructures a la nova realitat

L'agricultura segueix jugant un paper econòmic molt important a les zones rurals, i la manca de recursos hídrics pot destruir milers de llocs de treball i crear tensions socials en algunes províncies perifèriques.

del canvi climàtic. S'estima que més de dos milions d'algerians viuen de l'agricultura, que representa aproximadament un quart de la població activa, i el 14% del PIB¹⁷-el percentatge d'homes treballant en el sector triplica el de dones-. Per tant, l'agricultura segueix jugant un paper econòmic molt important a les zones rurals, i la manca de recursos hídrics pot destruir milers de llocs de treball i crear tensions socials en algunes províncies perifèriques, sobretot perquè el govern té previst fer transvasaments d'aigua d'unes regions a altres per tal d'abastir Gran Alger. A més de forçar milers de famílies a abandonar les seves terres ancestrals per migrar a les ciutats, una possible reducció de les terres de conreu tindria un altre efecte negatiu: una nova limitació de la sobirania alimentària. Actualment, l'agricultura nacional només és capaç de cobrir el 74% de les necessitats de consum dels algerians. L'elevada inflació registrada en el preu mundial dels aliments, en bona part a causa de la guerra d'Ucraïna, ha posar de manifest fins a quin punt és important la sobirania alimentària.

16 https://www.researchgate.net/publication/339988025_Water_policy_in_Algeria_limits_of_supply_model_and_perspectives_of_water_demand_management_WDM

17 <https://www.aps.dz/economie/145309-mosta-expo-la-production-agricole-couvre-plus-de-70-des-besoins-nationaux>

Incendis

Entre les principals mesures recollides al Pla Nacional del Clima, figura la reforestació d'àrees àrides en risc de convertir-se en un desert. L'iniciativa és una continuació de l'ambició "Projet de l'Embassament Vert"¹⁸ endegat pel president Houari Boumediene a finals dels anys 60 i que es va estendre en una àrea d'uns 3.7 milions d'hectàrees. La idea era crear una mena de vast anell de bosc que impedís l'arribada del desert al nord del país. Atesa l'erosió patida per aquesta zona i la voluntat de "protegir la biodiversitat i les economies futures de les crisis provocades pel canvi climàtic", el 17 de juny de 2021, el Ministeri d'Agricultura algerià i la Direcció General de Boscos van posar en marxa un projecte per augmentar l'àrea del cinturó vegetal en un 10%, amb la plantació de 43 milions d'arbustos. Tanmateix, les autoritats no han mostrat el mateix zel en la protecció i neteja de la massa forestal davant un risc d'incendis que s'ha multiplicat per la sequera i les altes temperatures.

L'any 2022, per segon estiu consecutiu, els incendis forestals van provocar una autèntica tragèdia a Algèria. En una sola jornada fatídica, la del 17 d'agost passat, es van comptabilitzar 44 víctimes mortals i més de 180 ferits a causa d'una devastadora onada composta per desenes d'incendis al nord-est del país. L'any passat, el nombre de persones mortes es va elevar a 90, la majoria a la regió amazic de la Cabília. En termes d'hectàrees, el 2021 es van cremar més de 100.000, i aquest any unes 25.000. L'acció de les autoritats ha suscitat dubtes i algunes crítiques entre la població, però amb prou feines han trobat ressò en uns mitjans de comunicació cada cop menys independents.

El Govern algerià es va defensar atribuint la tragèdia a unes condicions climàtiques excepcionals. A tres anys de sequera, a mitjans d'aquest mes d'agost s'hi van sumar temperatures de 48 graus, i un fort vent de fins a 90 quilòmetres per hora. L'altra línia de defensa va ser assenyalar que diversos dels incendis havien estat provocats. De seguida, es va arrestar un total de 13 sospitosos. La ràpida recerca de bocs expiatoris podria ser una manera de desviar l'atenció de les crítiques abocades a les xarxes socials. Aquesta hipòtesis va ser més evident l'any passat, quan les autoritats que van assegurar que el partit Moviment per l'Autodeterminació de la Cabília (MAK per les seves sigles en fran-

L'any 2022, per segon estiu consecutiu, els incendis forestals van provocar una autèntica tragèdia a Algèria. En una sola jornada fatídica, la del 17 d'agost passat, es van comptabilitzar 44 víctimes mortals i més de 180 ferits a causa d'una devastadora onada composta per desenes d'incendis al nord-est del país.

¹⁸ <https://lejournaldeafrique.com/en/green-dam-how-Algeria-stopped-the-desert/>

cès), que advoca pels drets nacionals de la minoria amazic en la regió de la Cabília, era darrere dels incendis. A més, van arribar a suggerir que hauria comptat amb la col·laboració del Marroc, l'històric adversari per l'hegemonia regional. Pocs mesos abans, el MAK havia estat qualificat “d'organització terrorista” per bé que no és té constància que hagi perpetrat cap atemptat. La idea que el MAK provoqués incendis per destruir el territori del que considera la seva nació no té cap sentit. En total, una vintena de persones van ser arrestades i processades com a sospitoses.

Així mateix, les autoritats van responsabilitzar el MAK, considerat una “organització terrorista” per Alger, del linxament i assassinat de Djamel Bensmail, un jove artista que va desplaçar-se a la zona com a voluntari per

La manca de mitjans per a l'extinció del foc contrasta amb el pressupost de l'Exèrcit, que l'any 2023 es multiplicarà per arribar al 12% del PIB –a la majoria de països europeus no arriba al 2%–.

ajudar a extingir els incendis i que una torba va confondre amb un piròman. La brutal agressió va ser gravada amb un telèfon mòbil i després difosa a les xarxes socials, cosa que va provocar una gran commoció a la societat algeriana. Unes 70 persones van ser processades pels fets. “La mort de Bensmail va ser culpa de la policia. Ells el van arrestar, van fer creure a la gent que era el culpable, i després el van lliurar a la torba ... Hi ha una voluntat clara de criminalitzar el moviment amazig i fer que la majoria

àrab sigui hostil a les seves reivindicacions. Els incendis van succeir en un moment en el que el moviment nacionalista cabil estava reconstituïnt-se”, apunta A. G., un jove activista cabil.

Però aquestes maniobres de distracció no han evitat que els sectors més crítics de la societat hagin assenyalat la falta de preparació de les autoritats d'un protocol de prevenció davant la possibilitat de grans incendis, sobretot quan l'any anterior ja es van cobrar un elevadíssim preu en vides humanes. En concret, a les xarxes es va criticar que el 17 d'agost no hi hagués cap hidroavió per ajudar en les tasques d'extinció de l'onada d'incendis. El govern va explicar que l'únic hidroavió del model Beriev-200 llogat a Rússia es trobava avariats, i va anunciar que estava a l'espera de l'arribada dels propers mesos de sis hidroavions adquirits a Rússia. La manca de mitjans per a l'extinció del foc contrasta amb el pressupost de l'Exèrcit, que l'any 2023 es multiplicarà per arribar al 12% del PIB –a la majoria de països europeus no arriba al 2%–.

El periodista Ali Idir va escriure un article crític amb la manca de polítiques de prevenció de les autoritats al diari online TSA en què, a més, criticava “el retard en l'adquisició d'hidroavions”, i la decisió “incomprensible” de llogar un sol aparell rus per fer front a un estiu que es preveia perillós. “¿S'ha infravalorat l'amenaça?”, es demanava, abans de

qüestionar la política de comunicació de les autoritats. “Dimecres a Al Tard [el poble més afectat], una alerta precoç sobre el perill dels focs forestals hauria permès als habitants buscar un refugi”, conclouïa. Poques hores després de la publicació, l'article va desaparèixer misteriosament de la web.

Aquests fets mostren que la negligència de les autoritats algerians ha tingut un greu impacte en els drets de la ciutadania. En primer lloc, per les elevades pèrdues humanes i materials que han provocat els incendis. Però en segon lloc, per la violacions dels drets humans derivats de l'intent de cobrir la seva mala gestió i aprofitar-ho per dimonitzar un adversari polític com el MAK, un moviment com el que defensa els drets de la minoria cabil. Tot sembla indicar que s'ha violat el dret a un procés just de més d'una vintena de detinguts, algun dels quals podrien haver estat torturats per forçar-los a confessar uns delictes que no havien comès i la seva militància al MAK.

3. GESTIÓ DE LA CRISI SANITÀRIA DE LA COVID-19

3.1 Gestió securitària de la crisi sanitària

Mentre el món es va aturar arran de la sobtada propagació del devastador virus del COVID-19, Algèria va dur a terme una reforma constitucional, així com una reforma del seu codi penal que ha tingut importants repercussions. Com s'ha explicat anteriorment a l'apartat sobre el context, la crisi sanitària a Algèria va aparèixer en un moment marcat per les demandes de canvi en el sistema polític per part del moviment pacífic i popular conegut com a *Hirak*, les més potents en dècades. Per altra banda, l'esclat de la pandèmia va provocar al país magribí una crisi econòmica més ràpida que a la majoria de països del món, ja que el preu del petroli va registrar una forta caiguda en qüestió de setmanes, i va passar dels 60 dòlars el gener del 2020 a 20 dòlars a l'abril del mateix any.

El coronavirus es va estendre per Algèria després d'un primer cas notificat el 25 de febrer de 2020 i la detecció d'un primer brot a la wilaya o província de Blida el 2 de març de 2020. Davant els riscos de propagació del virus, les autoritats van decidir adoptar un conjunt de mesures que es van anar endurint amb el pas de les setmanes i que incloïen el tancament d'escoles, universitats, fronteres terrestres i aèries, així com la prohibició d'actes on es reunissin multituds. El 22 de març de 2020, el Govern va suspendre tots els mitjans de transport públic, i el 4 d'abril, totes les botigues, restaurants i cafeteries van haver d'abaixar les seves portes. Fins i tot els taxis van haver de deixar de circular. Més endavant, es van introduir mesures de confinament parcial i toc de queda per al conjunt de la població, en línia amb les mesures preses en bona part dels països del món.

El 23 de març de 2020, el ministre de Sanitat va validar el protocol de tractament amb clo-roquina associat a l'azitromicina com a part de l'estratègia de lluita contra la COVID-19. Aquesta estratègia va anar acompanyada de la prohibició de la difusió de "totes les estadístiques excepte les del Ministeri de Sanitat", basada en una fatwa o edicte religiós que indicava que la difusió i propagació d'informació falsa es considera un pecat capital. Per altra banda, a partir del divendres 20 de març de 2020, el moviment del *Hirak* va decidir suspendre les manifestacions setmanals que havia organitzat de forma ininterrompuda des de mitjans de febrer de l'any anterior. Aquell divendres 20 de març, els carrers del centre on solien tenir lloc les manifestacions estaven deserts, mentre els manifestants es s'organitzaven per lluitar contra l'epidèmia desinfectant els carrers, entre altres activitats. El moviment no reprendria les seves mobilitzacions fins, aproximadament, un any després, a la primavera del 2021. Així doncs, l'aparició de la COVID-19 va provocar l'aturada temporal i voluntària de les mobilitzacions al carrer d'un moviment pacífic de protesta que reclamava un canvi polític i que, feia mesos que patia detencions i intimidacions.

3.1.1 “Profunda reforma” de la Constitució

Tot i que, en teoria, la Constitució de 2016 garantia l'exercici d'un gran nombre de drets i llibertats individuals i col·lectives, com la llibertat d'expressió, de reunió i la creació d'associacions, la veritat és que les autoritats només les respectaven quan els convenia. Per això, en aquest àmbit, la Carta Magna tenia una finalitat cosmètica o legitimadora més que no pas garantista, una realitat comuna a la majoria de països de la regió.

Pressionat per la capacitat del *Hirak* de mobilitzar desenes de milers de persones als carrers des del dia 22 de febrer de 2019, el nou president de la República, Abdelmajid Tebun es va comprometre a introduir “profundes esmenes constitucionals”. Segons la narrativa oficial, la seva motivació era donar resposta a les demandes del poble expressades al carrer, omplir els buits legislatius i ajustar-se a una realitat política canviant.

El procés d'esmena constitucional es va iniciar el gener de 2020 amb el nomenament d'una comissió d'experts encarregada d'elaborar les propostes de modificació de la Cons-

Enlloc d'introduir unes garanties més robustes que la Constitució de 2016, el nou redactat va mantenir la realitat anterior, i en alguns casos va establir noves restriccions.

titució. La seva missió era, entre altres coses, revisar el paper del Parlament i del poder judicial en la promoció i garantia dels drets dels ciutadans. Les esmenes es van ratificar en un referèndum celebrat el 1 de novembre de 2020 amb una participació molt baixa, de només el 23% del cos electoral. El “sí” va guanyar amb aproximadament dos terços dels vots emesos. Aquest baix nivell de suport s'explica per la manca de voluntat per part del president Tebbun de fer una

reforma vertaderament inclusiva, és a dir, que involucrés al conjunt de la societat. De fet, no hi va haver cap mena de procés de consulta i debat amb les partits polítics de l'oposició.

Finalment, la pretesa “promoció dels drets dels ciutadans” que havia guiar el procés de reforma va traduir-se en la submissió d'aquests drets als límits que posteriorment delimitaria el marc legislatiu nacional. És a dir, enlloc d'introduir unes garanties més robustes que la Constitució de 2016, el nou redactat va mantenir la realitat anterior, i en alguns casos va establir noves restriccions. Per exemple, la llibertat d'expressió, recollida ara a l'article 52, es veu subjecte no només a les limitacions definides al marc legislatiu com abans, sinó també condicionada al “respecte de les constants i dels valors religiosos, morals i culturals de la Nació”. Així mateix, el dret d'accés i d'obtenció d'informació s'ha vist condicionat a no vulnerar “la vida privada, els drets dels altres, els interessos legítims de les empreses i els requisits de seguretat nacional”.

Pel que fa al dret a la llibertat de reunió i manifestació, també garantit pel mateix article 52 de la Constitució del 2020, la seva protecció ha resultat ser una simple declaració buida

de contingut. Les autoritats han continuat exigint l'ús d'autoritzacions per a fer concentracions de protesta i molts manifestants han estat detinguts i/o processats per sol fet de participar en protestes no autoritzades. Segons Amnistia Internacional, només en les dues primeres setmanes després de la represa de les protestes de *Hirak* el divendres 19 de juny de 2021, “la policia va detenir almenys 500 manifestants a 23 ciutats...”¹⁹. I això és així perquè primen els articles 98 i 100 del Codi Penal, que tipifiquen com a delictes “les concentracions no armades” que no hagin rebut una autorització prèvia²⁰.

Però no només hi va haver una manca d'avenços en la nova Carta Magna, sinó fins i tot també algun pas enrere flagrant. Per exemple, la llibertat de consciència, recollida de forma expressa a totes les constitucions algerianes des de 1962²¹, va desaparèixer de l'articulat en la seva última versió. L'article 51 de la nova Llei Fonamental només fa referència al dret a la llibertat d'opinió i al dret a exercir “cultes” o a practicar una religió. Ara bé, un cop més, d'acord amb “el marc establert per llei”. En canvi, la Constitució de 2016 definia la llibertat de consciència com “inviolable”²².

Per que fa als drets de les dones, la Constitució de 2020 no representa cap avenç, però tampoc cap retrocés significatiu. L'article 35 estipula que “les institucions de la República tenen com a finalitat assegurar la igualtat en drets i deure de tots els ciutadans i ciutadanes”, un redactat molt semblant al de la Constitució de 2016.

3.1.2 Reforma del Codi Penal

Les violacions denunciades per les persones entrevistades així com per informes d'organitzacions nacionals i internacionals mostren que les autoritats s'han tornat cada cop més repressives aprofitant l'esclat de la crisi del COVID-19. Des de llavors, el règim ha ampliat amb dos nous instruments legals el seu arsenal de lleis repressives. Es tracta de la Llei 20-06 i l'Ordenança 21-08, ambdues relatives a la seguretat nacional i a la lluita contra el terrorisme, un àmbit abans regulat per l'Ordenança núm. 66-66-156 del 8 de juny de 1966. La seva aprovació al Parlament ha comportat una sèrie de modificacions en el Codi Penal sempre en la línia d'endurir les penes establertes prèviament i d'ampliar els supòsits constitutius de delictes.

Aquestes dues normes, que analitzarem en detall al proper apartat, van ser objecte d'una comunicació especial del relator especial sobre la promoció i protecció dels drets hu-

19 <https://www.amnesty.fr/liberte-d-expression/actualites/algerie-une-reforme-de-la-constitution-en-pleine-repression>

20 <https://euromedrights.org/fr/publication/quelles-perspectives-pour-la-democratie-et-les-droits-humains-en-algerie%E2%80%AF/>

21 <https://www.hrw.org/fr/news/2021/02/15/le-droit-qui-ete-supprime-de-la-constitution-algerienne>

22 <https://www.joradp.dz/hfr/consti.htm>

mans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme de l'ONU²³, en què expressava una “profunda preocupació per la falta de precisió de l'Ordenança 21-08 i la Llei 20-06”, i pel fet que “poden comportar atacs importants als drets humans i les llibertats fonamentals, sobretot la llibertat d'expressió, d'associació i reunió pacífica, el dret a la seguretat i a un procés just”. Per això, va recomanar revisar les disposicions perquè s'ajustin als estàndards internacionals de drets humans. Una anàlisi jurídica realitzada per les ONGs ARTICLE 19 MENA i MENA Rights Group, en aquest cas només sobre la Llei núm. 20-06, anava en la mateixa línia, declarant que són incompatibles amb els articles 19 i 22 del Pacte Internacional pels Drets Civils i Polítics²⁴.

La Llei 20-06

El text de l'anomenada Llei 20-06²⁵, que tenia com a objectiu completar l'Ordenança núm. 66-156 del 8 de juny de 1966, va ser presentat pel Govern a l'Assemblea Popular Nacional el 22 d'abril de 2020 durant un “debat restringit” a causa de la pandèmia. En realitat, no va haver-hi cap tipus de debat parlamentari abans de l'adopció de la norma, atès que només va intervenir davant l'hemicicle el Ministre de Justícia abans de la votació dels diputats presents. La norma va ser promulgada una setmana després al Diari Oficial de la República, entrant en vigor el 29 d'abril de 2020.

Aquesta llei introdueix un nou article en el Codi Penal, el 95 bis, que regula el finançament de les associacions de la societat civil. En concret, estableix penes de presó d'entre cinc i set anys i una multa de 500.000 a 700.000 dinars -de 3.600 a 5.000 euros- per a qualsevol persona que “rebi fons, una donació o avantatge de qualsevol tipus, d'un Estat, o institut públic o privat o una persona física, a l'interior o l'exterior del país, per complir o incitar a complir actes susceptibles d'atemptat a la seguretat de l'Estat”. Però a més, l'article diu que les penes es veuran doblades quan els fons es rebin en el quadre “d'una associació”. El caràcter genèric dels termes empleats atorguen un poder discrecional excessiu a les autoritats i, per exemple, podria permetre l'empresonament de defensors dels drets humans que hagin rebut fons de l'estranger per fer la seva feina.

La Llei 20-06 altra també modifica de forma substancial l'article 144 del Codi Penal. En la seva nova versió, s'endureixen les sancions previstes per a tot aquell qui “pretengui atacar l'honor, la delicadesa o el respecte deguts a l'autoritat d'un magistrat, funcionari, treballador públic, comandant o agent de la força pública, mitjançant pa-

23 Testimonis del relator especial sobre la promoció i protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme; el Grup de Treball sobre Detenció Arbitrària; el relator especial sobre la promoció i protecció del dret a la llibertat d'opinió i expressió; del Relator Especial sobre els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació i del Relator Especial sobre la situació dels defensors dels drets humans, 27 de desembre de 2021, <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=26905>

24 <https://menarights.org/en/articles/en-pleine-pandemie-le-gouvernement-algerien-durcit-la-legislation-penale-au-detriment-des>

25 Journal officiel de la république Algérienne n°25, loi n°2006 du 5 Ramadhan, art2

raules, gestos, amenaces, enviament o lliurament de qualsevol objecte, per escrit o dibuix no fet públic”. En concret, ara estableix una pena de presó que va de sis mesos a tres anys²⁶.

Un cop més, pel seu caràcter ampli i vague, l'article 144 atorga a les autoritats judicials i a les forces de seguretat un gran marge d'interpretació, i en conseqüència, la capacitat d'arrestar i empresonar qualsevol persona que expressi crítiques dirigides envers elles o, en general, mostri la seva oposició al règim actual²⁷. Segons Human Rights Watch, l'article 144 ja s'ha utilitzat per dificultar les activitats de periodistes o defensors dels drets humans, com Hassan Bouras, Mohamed Tamalt, Merzoug Touati, així com Walid Kechidaa²⁸, creador de la pàgina satírica de Facebook “Hirakmemes”.

En últim lloc, la nova llei reforma el Codi Penal per afegir-hi l'article 196 bis, que pretén castigar l'alaboració i difusió d'informació o notícies “falses o calumnioses” que atemptin contra l'ordre i la seguretat nacional. La norma preveu una pena d'un a tres anys de presó i una multa de fins a 300.000 dinars algerians -uns 2.170 euros- contra “qualsevol persona declarada culpable de difondre informació falsa”. Com que no defineix allò que es podrà qualificar d’“informació falsa”, obre la porta a tot tipus de comportaments arbitraris i injustos envers la dissidència, i també envers el periodisme independent i crític, en perill d'extinció a Algèria com ha constatat el tancament de l'històric diari Liberté fa uns mesos. Per tant, l'article s'inscriu en el marc d'una tendència global entre els règims autoritaris d'aprofitar l'alarma social al voltant de les “fake news” per intensificar la repressió del dret a la llibertat d'expressió dels opositors.

Segons Human Rights Watch, l'article 144 ja s'ha utilitzat per dificultar les activitats de periodistes o defensors dels drets humans, com Hassan Bouras, Mohamed Tamalt, Merzoug Touati, així com Walid Kechidaa

26 Journal officiel de la république Algérienne n°25, loi n°2006 du 5 Ramadhan, art3

27 Empresonement de sis mesos a tres anys i multa de 100.000 DA a 500.000 DA, o només una d'aquestes dues penes, qui, amb la intenció de lesionar el seu honor, a la seva delicadesa o al respecte degut a la seva autoritat, menyspreu en l'exercici de les seves funcions o amb motiu d'aquest exercici, un magistrat, un funcionari, un funcionari públic, un comandant o un agent de la força pública, ja sigui amb paraules, gestos, amenaces, enviament o lliurament de qualsevol objecte, ja sigui per escrit o dibuix no fet públic

28 <https://menarights.org/en/articles/en-pleine-pandemie-le-gouvernement-algerien-durcit-la-legislation-penale-au-detriment-des>

L'ordenança 21-08

L'ordenança núm. 21-08 també modifica i completa l'Ordenança n° 66-156 de 8 de juny de 1966. En aquest cas, tracta els càstigs relatius a les activitats terroristes. La norma va ser aprovada el 30 de maig de 2021 sense cap mena de debat parlamentari, ni tan sols “restringit”, ja que l'Assemblea Popular Nacional havia estat dissolta pel president Tebbun per celebrar eleccions legislatives. El text va introduir dos paràgrafs addicionals a l'article 87 bis del codi penal que amplien la definició del que constitueix un acte terrorista o de sabotatge. Actualment és així considerat “tot acte” que atempti a la seguretat de l'Estat, a la unitat nacional i a l'estabilitat i normal funcionament de les institucions, així com també totes aquelles accions amb les finalitat de:

- Treballar o induir, per qualsevol mitjà, a obtenir el poder o canviar el sistema de govern per mitjans inconstitucionals
- Soscavar la integritat del territori nacional o incitar a fer-ho per qualsevol mitjà²⁹.
- És a dir, aquesta norma inclou en la definició d'acte terrorista una gran varietat d'activitats susceptible de violar els drets de reunió pacífica i de llibertat d'expressió. De fet, va ser objecte d'un comentari específic del relator especial sobre la promoció i protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme de l'ONU³⁰, en el que expressava la seva preocupació pel caràcter ampli i ambigu de la definició de “terrorisme”, ja que no s'ajusta a les definicions proposades pel Consell de Seguretat de l'ONU. Segons la mateixa comunicació, aquesta nova llei permet perseguir per càrrecs relacionats amb el terrorisme les persones que hagin comès delictes no letals.

3.2 Impacte de la gestió de la crisi del COVID-19 en matèria de drets humans

3.2.1 Impacte en els drets civils i polítics

L'aplicació de mesures expeditives per a contenir l'expansió de la COVID-19, i que van portar a restriccions severes del dret a la lliure circulació i al dret de reunió en nombrosos països de continents diferents, ha despertat un intens debat en els cercles polítics, jurídics i de les associacions de la defensa dels drets civils. Alguns juristes, sobretot en paï-

29 Ordenança núm. 21-08, de 8 de juny de 2021, per la qual es modifica i complementa l'Ordenança núm. 66-156, de 8 de juny de 1966, del Codi Penal.

30 Testimonis del relator especial sobre la promoció i protecció dels drets humans i les llibertats fonamentals en la lluita contra el terrorisme; el Grup de Treball sobre Detenció Arbitrària; el relator especial sobre la promoció i protecció del dret a la llibertat d'opinió i expressió; del Relator Especial sobre els drets a la llibertat de reunió pacífica i d'associació i del Relator Especial sobre la situació dels defensors dels drets humans, 27 de desembre de 2021

sos democràtics, consideren que les legislacions no permetien una intromissió del poder públic tan profunda en la vida privada dels ciutadans ni tan sols en un cas d'emergència sanitària greu.

El cas algerià s'inscriu dins aquest paradigma, ja que els confinaments no només van ser intensos, sinó molt llargs, sobretot pel que fa a les limitacions a l'entrada i sortida del país. Per exemple, Algèria no va reobrir les seves fronteres terrestres amb Tunísia fins el passat 7 de juliol del 2022. Tanmateix, aquest informe no entrarà a valorar el xoc entre l'obligació dels governs de protegir la salut humana en un context d'una pandèmia i el dret a la llibertat de circulació, que és un debat jurídic d'abast global. Aquest text se centrarà en les violacions de drets específiques dins el context algerià. És a dir, en aquells abusos que fan referència a drets d'un caire més polític, com el dret d'expressió o d'associació.

A Algèria, aquest tipus de violacions dels drets humans han estat molt vinculades a l'existència del *Hirak*, un potent moviment de protesta que va sacsejar els fonaments del règim per primer cop tres dècades. Cal tenir present que, probablement a causa de l'impacte psicològic de la “dècada negra” en les generacions nascudes als anys noranta, Algèria va ser un dels pocs països de la regió que es va lliurar de les grans manifestacions en el moment àlgid de les Primaveres Àrabs en el 2011. En canvi, quasi una dècada després, el *Hirak* sí que va ser capaç de mobilitzar amplis sectors de la societat en pràcticament tots els punts de la geografia algeriana darrera un projecte que amenaçava les elits dominants, ja que exigia una democratització del país i la fi d'un sistema econòmic corrupte que generava una creixent desigualtat social.

El règim va intentar apaivagar els ànims amb la purga del cercle més proper al president Bouteflika la celebració d'eleccions presidencials i l'esmena de la Constitució. Però la majoria dins el moviment van considerar que eren canvis insuficients, i desenes de milers de persones van continuar manifestant-se cada setmana. Va ser llavors quan va arribar la pandèmia i el règim va aprofitar per desencadenar una repressió més sistemàtica de la utilitzada fins llavors, que havia estat sobretot selectiva. “La política de repressió està molt estructurada. En general, considero que hi ha hagut quatre onades repressives del *Hirak*. La més intensa és la última, que comença arran del referéndum constitucional. És llavors quan el règim mostra la seva vertadera cara”, comenta Z. P., un activista que s'ha caracteritzat per denunciar la corrupció i que ha estat arrestat més d'una vegada en el transcurs de manifestacions. Aquest enduriment del règim s'ha manifestat en més viola-

“La política de repressió està molt estructurada. En general, considero que hi ha hagut quatre onades repressives del *Hirak*. La més intensa és la última, que comença arran del referéndum constitucional. És llavors quan el règim mostra la seva vertadera cara”.

cions de diversos drets civils: a la llibertat d'expressió, a la llibertat de premsa, de reunió, de manifestació, etc.

Aquesta visió és compartida per nombrosos entrevistats. Diversos participants en l'enquesta que l'actual repressió és més intensa que a l'inici del *Hirak* el 2019 i ho atribueixen al fet les autoritats creien la mobilització no seria tan forta i tenaç, i que tard o d'hora s'esbravaria. Tanmateix, centenars de milers de ciutadans van sortir als carrers durant més de cent convocatòries setmanals. El grau de repressió actual els fa concloure que s'han perdut les conseqüències de l'octubre de 1988 -la revolta que va portar a una liberalització

del règim abortada pel cop d'Estat del 1991-, per bé que abans del 2020 no hi havia precisament un respecte absolut de les llibertats individuals.

Sota el punt de vista dels dissidents, les autoritats intenten fer-los abdicar de la seva ideologia política o les seves aspiracions de canvi, ja no hi ha ni tan sols llibertat de consciència, un dret que ha desaparegut després de la darrera reforma constitucional, com s'explica a l'apartat anterior. La intimidació policial busca crear l'autocensura, que els activistes renunciïn a manifestar-se i mobilitzar-se sense necessitat d'arrestar-los, una estratègia lògica si tenim en comp-

D'acord amb l'últim informe d'Amnistia Internacional del mes de juny de 2022, un total de 266 persones estan engarjolades per “participar en protestes del *Hirak*, per criticar les autoritats, per denunciar la corrupció de l'Estat o per expressar solidaritat amb els detinguts”.

te que les presons no poden allotjar desenes de milers de persones. Entre les pràctiques més habituals d'intimidació, la convocatòria a les comissaries per prendre'ls declaració, és a dir, l'amenaça de processament judicial, o els escorcolls als domicilis dels activistes, o pràctiques de vigilància física o seguiments al carrer. També alguns entrevistats denuncien la infiltració de les associacions per elements dels serveis de seguretat o d'intel·ligència.

D'acord amb l'últim informe d'Amnistia Internacional³¹ del mes de juny de 2022, un total de 266 persones estan engarjolades per “participar en protestes del *Hirak*, per criticar les autoritats, per denunciar la corrupció de l'Estat o per expressar solidaritat amb els detinguts”. Molts d'ells han passat ja un llarg període de presó preventiva sense haver ni tan sols estat jutjats, mentre que altres han rebut condemnes de fins a cinc anys de presó per càrrecs molt genèrics com “danyar” la seguretat nacional, “minar la unitat nacional”, “ofendre un servidor públic”, etc. Moltes d'aquestes sentències han estat en aplicació de la reforma del Codi Penal explicada a l'apartat anterior. Fonts properes a una associació

31 <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/06/algeria-over-260-hirak-detainees-languishing-in-prison-must-be-released/>

de defensa dels detinguts situaven la xifra a finals d'octubre en unes 200 persones, ja que diverse dotzenes han estat allibertats els darrers mesos.

A més dels dissidents polítics, també els periodistes independents han estat víctimes de la repressió, tal com recull el Comitè per a la Protecció dels Periodistes en el seu últim informe d'octubre de 2022³², que afirma que els reporters “s'enfronten de forma creixent a presó preventiva, assetjament judicial”, i s'han bloquejat moltes pàgines web de mitjans de comunicació tan locals com internacionals. Un dels casos més recents és el del periodista Belkacem Haouam³³, del mitjà independent Echourouk, que es troba en situació de presó preventiva des del passat 8 de setembre. Haouam es va presentar davant per declarar en dependències judicials després d'haver publicat un article que afirmava que el Ministeri de Comerç havia suspès les llicències d'exportació de dàtils per haver trobat un elevat nivell de pesticides. A més, el règim han clausurat diversos mitjans per la seva cobertura positiva del *Hirak* com Maghreb Emergent i Radio M. Aquest clima ha agreujat el clima d'autocensura a tots els mitjans.

La situació política i social a Algèria és percebuda per la majoria dels entrevistats com a molt difícil a diversos nivells. Els termes clau més utilitzats per descriure la situació política giren al voltant de l'assetjament, les detencions, la intimidació i el terror. Fins i tot el sol fet de trobar-se amb un estranger i contribuir a l'elaboració d'una enquesta que té com a objectiu aixecar el vel sobre la realitat de la situació al país era vist com un risc considerable. “El que ens fa més por ara és que ens acusin amb càrrecs relacionats amb el terrorisme”, comenta H. P., un estudiant universitari molt actiu en l'associacionisme amb finalitats socials. Arran de la reforma del Codi Penal, un creixent nombre d'opositors ha estat falsament acusat i empresonat sota càrrecs relacionats amb el terrorisme, tot i que mai en els actes del *Hirak* s'han dut a terme accions violentes més enllà del llançament de pedres a les forces de seguretat, habitualment després de que aquestes carreguessin contra els manifestants. Les acusacions de terrorisme són útils pel règim perquè les penes són tan elevades que justifiquen l'aplicació de presó preventiva, quelcom que rarament succeïa quan la persona només podia ser acusada de participar en una manifestació il·legal.

No només els individus són víctimes de les acusacions infundades de terrorisme, sinó també alguns partits polítics, tot i ser pacífics i mai haver estat involucrats en cap acte violent. Aquest és el cas del MAK, un partit que reclama el dret a l'autodeterminació de la regió amazigh de la Cabília, i el Rachad, un partit amb una militància majoritàriament de tendència islamista. De fet, alguns dels seus responsables són antics membres o responsables del Front Islàmic de Salvació, el partit que va guanyar la primera fase del procés electoral avortat per un cop d'Estat l'any 1991. Ambdós partits van ser declarats “grups terroristes” el mes de maig de 2021. Des de llavors, els seus militants han

32 <https://cpj.org/2022/10/cpj-submits-reports-on-tunisia-algeria-and-morocco-to-united-nations-universal-periodic-review/>

33 <https://cpj.org/2022/09/algerian-journalist-belkacem-haouam-arrested-held-in-pretrial-detention/>

estat subjectes de l'assetjament policial, també els seus líders, tot i que resideixen a l'estranger. Les autoritats han fet peticions d'extradició, que fins ara han estat rebutjades.

En relació a la situació dels drets humans a Algèria, C. S., un jove estudiant de dret, opositor i activista polític va dir: "A Algèria, els humans existeixen però els drets no. Els ciutadans han perdut tots els seus drets, inclosos els relatius a la privacitat. Qui no està té les seves comunicacions intervingudes?". La pràctica de les escoltes indiscriminades a dissidents resulta una violació flagrant de l'article 54 de la Constitució, però no hi ha una vertadera independència del poder judicial, per la qual cosa no serveix de res posar una denúncia als tribunals.

Segons l'esmentat opositor, la nova Algèria pregonada pel president Tebbun no és altre que l'antic sistema renovat pels seus mateixos partidaris i pels seus generals. Les organitzacions de la societat civil i els partits polítics de l'oposició exerceixen les seves activitats sota fortes pressions i temors, sempre amb l'amenaça de sancions si travessen les línies vermelles del règim. Aquest testimoni recalca que el suport teòric d'Occident no ha servit per frenar l'augment de les detencions i detencions i empresonaments de militants, activistes i opositors. Per això, es pregunta si aquest suport és d'alguna utilitat pràctica. Alguns entrevistats actius com actors de la societat civil han expressat la seva preocupació per la recent introducció al Codi Penal de l'article 95 bis, que criminalitza el finançament exterior amb penes de presó de fins a set anys, que es poden doblar en cas que els fons els rebí una agrupació i no un individu.

Des de l'inici de les mobilitzacions i fins l'estiu passat, es calcula que hi ha hagut més de 7.000 detencions a les comissaries de policia -la majoria eren posats en llibertat hores o pocs dies després- i centenars d'empresonaments. Tots els activistes i militants de *Hirak*, la societat civil o l'àmbit polític, viuen amb el risc constant de la detenció. Una simple publicació crítica a les xarxes socials, com li va succeir al sindicalista Brahim Aouf³⁴, és susceptible de ser sancionada amb mesos de detenció preventiva sense el dret a rebre visites.

Tot i que l'arrest és el principal instrument de dissuasió, no és l'únic, les autoritats a vegades han amenaçat la integritat física dels opositors en diversos nivells de gravetat. A les manifestacions, la policia sovint carregava violentament contra els manifestants per dissoldre'ls, provocant sovint desenes de ferits per cops amb bastons de fusta. "Fins i tot els que fèiem de voluntaris com a socorristes, vam patir les agressions físiques de la policia", explica H. P. En algun cas, les pallisses de les forces han tingut conseqüències fatals, com és el cas de Ramzi Yetou³⁵, un manifestant que va ser agredit brutalment quan tornava a casa després d'una manifestació a la ciutat de Blida el 12 d'abril del 2020. Yetou va morir una setmana després a causa de les ferides al cap, sense que s'hagi depurat cap responsabilitat.

34 <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/algeria/>

35 <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/algeria/>

Segons J.R., un activista implicat tant en la LADDH com en la lluita sindical, implicat també en el *Hirak*, el poder intenta sufocar qualsevol expressió democràtica. També observa una regressió total respecte al 2019, a l'inici de les mobilitzacions. Llavors, Algèria no era un Estat democràtic, però la pressió policial era menor. L'activista considera que encara que les posicions de resistència persisteixen i perseveren, la força i l'energia no són la mateixa davant d'aquesta repressió sistemàtica. Ell mateix ha estat víctima de detencions, assetjament, intimidació, vigilància i interrogatoris durs.

Aquest militant afegeix que els partits, encara que siguin reconeguts i autoritzats, ja no tenen la possibilitat d'organitzar activitats o reunions lliurement, com era el cas abans del 2019. Avui en dia s'ha tornat molt difícil fer campanya pacíficament a Algèria, com es va comprovar els dies previs a la celebració del referèndum. La detenció i el judici de Fethi Ghares, coordinador del Moviment Democràtic i Social (MDS), de tendència progressista, n'és un exemple entre centenars d'altres. Un altre exemple Dalila Touat, una professora de Física de secundària que va ser condemnada a 18 mesos de presó per haver denunciat l'elecció del president Tebbun a finals del 2019 com a il·legítima. El militant sindical J. R. considera

Les autoritats han aprofitat la crisi del COVID per empresonar els opositors, un càstig agreujat “per les condicions de les presons que no garanteixen els mínims exigits per a la preservació de la dignitat humana”.

que les autoritats han aprofitat la crisi del COVID per empresonar els opositors, un càstig agreujat “per les condicions de les presons que no garanteixen els mínims exigits per a la preservació de la dignitat humana”.

La repressió s'ha desfermat tant contra les persones anònimes com els líders socials i/o polítics. La fama no ha estat un escut protector, com demostra el cas de Louisa Hanoune, secretària general del Partit dels Treballadors, el principal partit d'esquerres del país. Hanoune és una figura política amb una dimensió que travessa les fronteres d'Algèria. Per això, quan va ser arrestada sota l'acusació de “atemptat contra l'autoritat de l'Exèrcit” i “complot contra l'autoritat de l'Estat”, va haver una campanya internacional³⁶ per obtenir el seu alliberament. En el seu judici va ser condemnada a 15 anys de presó, però en el procés d'apel·lació la xifra es va reduir a 3 anys, amb nou mesos de presó ferma. En haver ja complert els nou mesos, va ser posada en llibertat.

Segons un I.P., membre actiu de la societat civil que és estudiant de dret, activista polític i opositor actiu en associacions ecologistes, els presos estan sotmesos a tortures, assetjament i abusos, a vegades, de tipus sexual. Com a exemple de les tribulacions del

36 https://www.lepoint.fr/afrique/algerie-appel-pour-la-liberation-de-louisa-hanoune-17-05-2019-2313229_3826.php

presos polítics, va evocar els casos de Kamel Eddine Fakhar³⁷, que va morir a la presó per negligència mèdica durant la seva vaga de fam³⁸, el de Mohamed Tamelt, periodista independent algeriano-britànic, que va morir en la presó l'onze de desembre de 2016 més de cinc mesos després de la seva detenció³⁹. També cal destacar el testimoni de Walid Nekkiche, que va afirmar haver estat “agredit sexualment, físicament i verbalment pels serveis de seguretat durant el seu interrogatori” després del seu processament per

Els drets humans han experimentat una forta regressió a Algèria. Fins i tot s'ha impedit als presos polítics assistir a les seves pròpies audiències amb l'excusa de riscos per a la salut, la qual cosa vulnera els principis elementals del dret a un judici just.

“conspiració contra l'Estat”, “soscavar la integritat del territori nacional” i “incitar la població a prendre les armes” durant la seva detenció el 6 de novembre de 2019 en el transcurs d'una manifestació estudiantil.

K.Z., un enginyer estadístic i activista, creu que els drets humans han experimentat una forta regressió a Algèria. Fins i tot s'ha impedit als presos polítics assistir a les seves pròpies audiències amb l'excusa de riscos per a la salut, la qual cosa vulnera els principis elementals del dret a un judici just. Per exemple, aquest és el cas de Fethi Ghares,

líder del MDS, condemnat a dos anys de presó a finals de 2021. Diversos enquestats han explicat la seva nul·la confiança en el sistema judicial com a garant en la defensa dels seus drets, ja que no és independent del poder executiu. El sistema repressiu instrumentalitza la justícia i la legislació realitzant reformes legislatives i constitucionals que són draconianes i permeten silenciar els activistes mitjançant acusacions infundades.

3.2.2 Impacte en els drets econòmics, socials i culturals

L'esclat de la pandèmia de COVID-19 va arribar en un moment en el que Algèria atravesava no només una crisi política, sinó també econòmica, ja que el sistema d'economia de renda implantat dècades enrere donava uns clars senyals d'esgotament. El creixement de la població i la caiguda dels preus dels hidrocarburs havia fet que ja abans del 2020 el país anés cremant a un ritme ràpid les reserves de divises que havia acumulat a inicis del segle XXI. El fet que durant els primers mesos de la pandèmia caigués l'activitat econò-

37 Kamal Eddine Fekhar va ser metge, fundador de Tifawt, una fundació que treballa per la protecció i promoció dels drets del poble amazic, i va ser membre de la Lliga Algeriana per a la Defensa dels Drets Humans. Hadj Ibrahim Aouf és un sindicalista i defensor dels drets de la minoria mozabita.

38 <https://www.frontlinedefenders.org/fr/case/kamal-eddine-fekhar-dies-medical-negligence-hunger-strike-while-targeting-human-rights>

39 <https://www.amnesty.org/fr/wp-content/uploads/sites/8/2021/05/MDE2855742017FRENCH.pdf>

mica a nivell mundial, i de retruc, enviés els preus dels hidrocarburs, i sobretot el petroli, a mínims històrics, va deixar el Govern algerià amb molt poc marge de maniobra per donar ajudes als grups socials més vulnerables. A més, des de la seva independència i per raons ideològiques, el règim algerià s'ha negat a demanar cap préstec a les organitzacions internacionals com el FMI, per tant, per decisió pròpia, va renunciar a endeutar-se de forma significativa per fer front a una situació d'emergència econòmica i social.

D'acord amb un estudi del PNUD i la OIT⁴⁰, durant el primer semestre de 2020, un 76% de les empreses algerianes van haver d'aturar la producció de forma temporal o definitiva. Pels que ho van fer de forma temporal, la mitjana del tancament va ser de 22 setmanes. Per fer front a aquesta eventualitat, es calcula que les empreses van acomiadar un 7'6% dels seus treballadors, mentre que a un 60% els van concedir vacances no pagades. Aquest estudi es fixa només en l'economia formal, però l'impacte va ser més gran a l'economia informal, formada sobretot per treballadors autònoms en sectors com el transport, el petit comerç o la construcció. Es calcula que el pes de l'economia informal podria arribar prop del 20% del PIB⁴¹, i dona feina a milions de persones. A Argèlia, els treballadors a l'economia formal tenen dret a una modesta prestació d'atur sempre i quan hagin treballat un mínim de tres anys⁴². Però els qui treballen a l'economia informal, no tenen dret a aquesta prestació i van patir especialment la frenada de l'economia a causa dels confinaments. L'any 2020 el PIB va caure més d'un 5%, segons dades del Banc Mundial.

Davant la crisi econòmica derivada de la pandèmia, les autoritats algerianes van privilegiar donar ajudes a les empreses enlloc dels sectors de la població més vulnerables. En concret, es va exonerar a totes les companyies del pagament de qualsevol tipus d'impost pel període corresponent als confinaments, i es va atorgar una ajuda mensual als petits empresaris de 30.000 dinars -uns 215 euros- durant un període de tres mesos⁴³. L'única ajuda a les famílies necessitades va tenir lloc durant el mes de Ramadan del 2020, i va semblar més aviat un acte de caritat. L'Estat va atorgar 10.000 dinars (uns 70 euros) a les famílies pobres afectades per la Covid-19⁴⁴. El petit volum de les ajudes, a tots els efectes insuficient, i el fet de no haver inclòs a totes les classes desafavorides, sinó només a una part, va generar un gran patiment entre alguns sectors, com els treballadors i treballadores informals -aquest és un sector força feminitzat-. “Hi ha un problema de pobresa extrema als barris de barraques d'Alger que s'ha vist agreujat per la Covid. Per exemple, hi ha casos d'infants que pateixen d'anèmia. Alguns treballen quan poden per 20 dinars al dia -uns 15 cèntims d'euro- per poder comprar pa. En aquestes zones, l'Es-

40 <https://www.undp.org/fr/algeria/publications/evaluation-impact-socio-economique-de-la-covid-19-menages-en-algerie>

41 <https://www.worldeconomics.com/National-Statistics/Informal-Economy/Algeria.aspx>

42 https://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_algerie_salaries.html#chomagefg

43 <https://www.dzairdaily.com/coronavirus-algerie-voici-details-aide-30000-dinars-algeriens/>

44 <https://www.dzairdaily.com/algerie-aide-10000-dinars-familles-necessiteuses-confinement-coronavirus/>

tat no és present. Les ajudes de l'Estat no han arribat, les úniques ajudes que reben les famílies necessitades és per part d'associacions caritatives", denuncia P. R., un militant polític molt actiu en una ONG assistencialista.

Quant als drets socials, també es van veure afectats durant la pandèmia, sobretot els drets a l'educació i la sanitat. A Algèria, les classes no van recuperar la plena normalitat fins al setembre del 2022, havent patit durant quasi tres anys confinaments intermitents. Aquest fet ha influït de forma molt negativa el dret a l'educació de tota una generació. Al país nord-africà, la introducció de les noves tecnologies a les escoles públiques de primària i de secundària és molt limitada. A més, hi ha amples capes de la població que no compten amb ordinadors connectats a internet a les llars, sobretot a les zones rurals. Això ha fet que en la gran majoria dels casos, no fos possible realitzar les classes online. En canvi, aquest sistema alternatiu al presidencial sí que s' en ha posat en marxa en algunes facultats i instituts privats als que assisteixen alumnes de famílies benestants.

Pel que fa a la sanitat, la pandèmia ha posat en evidència les mancances del sistema de salut algerià, que el president Tebbun havia definit com "el millor d'Àfrica" el mes de juny de 2020. El fet que el propi Tebbun, en contagiar-se de COVID-19, optés per viatjar a Alemanya per fer-se tractar va fer palès que les més altes autoritats no confien en els seus propis hospitals. Les limitacions del sistema van tenir un impacte més greu en el dret a la salut durant la tercera onada, a l'any 2021, quan diversos hospitals no van disposar de prou bombones d'oxigen per tractar a uns pacients que s'ofegaven als passadissos dels centres hospitalaris, tal com van reflectir els mitjans de comunicació⁴⁵. Aquesta situació va portar a una mobilització de la diàspora, sobretot a França, que en qüestió de dies va recollir centenars de milers d'euros per comprar oxigen. De fet, durant tot el període de manifestacions del *Hirak* la diàspora va demostrar un gran compromís amb el canvi al país dels seus orígens. Així mateix, també es van mobilitzar els activistes socials i polítics de dins del país. Per la seva banda, les autoritats van assegurar que la producció industrial d'oxigen era suficient dins el propi, i que el problema era de gestió de stocks i de transport⁴⁶, la qual cosa suggereix un greu problema de gestió dels recursos. Aquestes limitacions o errades van provocar un patiment innecessari de molts malalts i les seves famílies, i per tant, una vulneració de drets.

Per reforçar el dret a la salut, les autoritats van decretar que a partir de l'1 de gener del 2021 els ciutadans tinguessin dret al reemborsament d'algunes despeses per proves mèdiques relacionades amb la pandèmia de COVID-19, i que no sempre estaven cobertes en el sistema públic. En concret, les devolucions eren de 5.000 dinars -uns 38 euros- per una radiografia de la caixa toràctica, de 3.500 -uns 26 euros- per una prova de contagi de COVID-19 de tipus PCR, i de 1.500 dinars -uns 11 euros-. Durant les onades de propagació del virus, sovint els hospitals públics no tenien material sanitari suficient, i

45 <https://www.lavoixdunord.fr/1050663/article/2021-07-29/covid-19-en-algerie-le-pays-manque-d-oxygene-en-temoigne-une-video-et-un-appel-l>

46 <https://www.arabnews.fr/node/128856/monde-arabe>

els ciutadans van haver d'assistir a laboratoris, centres privats, o fins i tot van recórrer a proves enviades per la diàspora. L'Estat va reemborsar aquestes despeses.

Pel que fa als drets culturals, a Algèria es van veure restringits pels confinaments en línia amb el que va passar a la majoria de països del món, ja que espais com cinemes, teatres o ateneus van haver de tancar les seves portes en alguns períodes. També es van registrar algunes vulneracions de drets culturals que a Algèria són de tipus més aviat sistèmic, i que no estan directament relacionats amb les polítiques per a fer front a la COVID-19. Així, en algunes manifestacions del *Hirak* va haver arrestos a persones que portaven banderes amazigs, i el règim va intentar intentar utilitzar la qüestió nacional cabil per dividir el moviment del *Hirak*. En aquest context, es va arrestar a un professor universitari per haver adoptat la causa de la identitat cabil i la cultura amaziga. A més, tot i que l'amazig està reconeguda com a llengua oficial des del 2016, els passos per a garantir el seu aprenentatge a les escoles són insuficients, ja que l'Estat no hi ha aportat els recursos necessaris. El fet que s'hagin suspès les classes de forma recurrent durant tres anys no ha ajudat en la normalització de l'amazig.

A Algèria, les classes no van recuperar la plena normalitat fins al setembre del 2022, havent patit durant quasi tres anys confinaments intermitents. Aquest fet ha influït de forma molt negativa el dret a l'educació de tota una generació.

3.2.3 Impacte en els drets de les dones

A nivell legal, la pandèmia no ha comportat un retrocés en els dels drets de les dones. Com s'explicava a un apartat anterior, la reforma de la Constitució ha mantingut un redactat semblant que declara la igualtat entre "els ciutadans i les ciutadanes". Ara bé, a la pràctica, algunes de les mesures per lluitar contra la propagació del COVID-19 sí que han tingut uns efectes negatius per a moltes dones, sobretot a nivell econòmic i pel que fa a les eines per combatre la violència de gènere.

D'acord amb les estadístiques oficials, les dones només representen un 17% de la mà d'obra amb un treball en l'economia formal, és a dir, que compta amb un contracte laboral i tots els seus drets socials reconeguts, com el de rebre una prestació d'atur, de jubilació o una compensació en cas d'acomiadament. Aquestes xifres amaguen importants diferències regionals, ja que a les províncies del sud, el percentatge de dones que té una petita empresa és superior al nord. La presència de dones en els càrrecs de direcció és encara menor: constitueixen només un 2% del total.

El 17% de les treballadores en l'economia formal representen una minoria de la població femenina ocupada, ja que un 65% ho són en el sector informal. Aquestes dades són importants perquè el sector informal és el que més ha patit els estralls de la pandèmia, especialment dels confinaments decretats per les autoritats, ja que les empreses informals no podien rebre cap ajuda directa de l'Estat, i les seves treballadores tampoc tenen dret a cap indemnització en cas de cessament de l'activitat.

Per tant, la situació de les dones, que ja eren un sector de la població més vulnerable abans de la pandèmia per tenir treballs menys remunerats i sovint sense cap dret social, encara es va fragilitzar més sobretot durant els períodes de confinaments. H. T., una activista feminista denuncia que fins i tot en la presa de decisions per combatre la pandèmia hi va haver a vegades un biaix de gènere: “Quan es va començar a tornar a obrir progressivament l'economia, les perruqueries d'homes les van desconfinar en una fase anterior a les perruqueries de dones, on també hi treballen majoritàriament dones. Les autoritats volien privilegiar el retorn dels homes a la feina enlloc de les dones en considerar que podien quedar-se a casa cuidant de la família”. És a dir, l'estat opera sota la mentalitat

tradicionalista que l'home és el responsable últim de mantenir la seva família, i l'accés de la dona al mercat de treball és accessori.

Tot i que no hi ha xifres oficials, diversos testimonis coincideixen a assenyalar que durant el període de pandèmia es van incrementar els casos de violència contra les dones, sobretot al sí de les famílies, on tenen lloc el 80% de les agressions a Algèria.

Tot i que no hi ha xifres oficials, diversos testimonis coincideixen a assenyalar que durant el període de pandèmia es van incrementar els casos de violència contra les dones, sobretot al sí de les famílies, on tenen lloc el 80% de les agressions a Algèria. Dues són les raons principals: els confinaments van fer que les dones que ja patien agressions haguessin de passar més temps a casa amb els seus maltractadors, i les agres-

sions es multipliquessin; a més, la situació de major vulnerabilitat econòmica va fer que moltes dones es tornessin més dependents dels seus familiars, i en alguns casos dels, seus agressors. Moltes dones que regentaven petits negocis van haver de tancar les portes a causa dels confinaments. Sense ingressos a causa de l'aturada de l'activitat econòmica i amb restriccions a la mobilitat, no tenien cap lloc on anar. Els seus agressors n'eren conscients i se'n van aprofitar.

Un altre factor que va agreujar la situació és el fet que diversos refugis públics per a víctimes de violència de gènere van ser tancats a causa dels confinaments, o bé van deixar de rebre noves usuàries i reduir els seus serveis. A les zones allunyades de les gran ciutats, aquest fet va tenir poca incidència, ja que els refugis públics es concentren a Alger. Per

altra banda, l'anomenat “número verd” per denunciar les agressions, que a Algèria és el 1527, també va deixar de funcionar els primers mesos del confinament. Segons explica H. T., més endavant, ja va tornar a funcionar, però el servei només acceptava trucades de telèfons fixes, no de telèfons mòbils, reduint la seva utilitat. Les associacions de dones dins la societat civil van intentar suplir aquestes mancances, però elles també van veure limitades les seves activitats a causa de la pandèmia, i els consegüents problemes de finançament.

Les dones van participar plenament en el moviment del *Hirak*, i en alguns casos van organitzar concentracions separades per fer denunciar els feminicidis i la violència contra les dones. Segons l'activista Amel Hadjhadj, excepte a les ciutats de Bejaïa i Tizi Ouzou, a la Cabília, la policia va dissoldre les trobades i va arrestar a algunes de les participants acusant-les de participar en manifestacions il·legals. Tanmateix, l'elevada participació de les dones al *Hirak* no va fer que el moviment adoptés les seves reivindicacions principals al voltant de la igualtat. D'acord amb el testimoni de H.T., fins i tot els responsables d'algunes conegudes associacions de la societat civil li van manifestar que “ara no és el moment de demanar la igualtat”. Aquesta actitud demostra fins a quin punt el patriarcat és dominant al país, ja que ni tan sols el qüestionen de manera frontal molts d'aquells que demanen “canvis radicals en el sistema”.

Encara més difícil ha estat l'acceptació per part del *Hirak* de les reivindicacions dels drets de la comunitat LGBTI que fa el feminisme interseccional algerià, més aviat minoritari i que “viu amagat”, en paraules d'una jove activista. El gruix del feminisme algerià es concentra en les reivindicacions clàssiques de gènere. A Algèria, l'homosexualitat està tipificada com a delictes a l'article 338 del Codi Penal, que estableix una pena d'entre 2 mesos i dos anys. Segons H. T., tot i que la població és poc tolerant amb l'homosexualitat, el vertader problema per avançar en aquest tema és l'actitud homòfoba dels mitjans de comunicació, que demonitzen la comunitat LGBTI i creen un ambient en el que l'hostilitat cap a l'homosexualitat és plenament normalitzada.

4. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Com ha succeït en altres països amb un sistema polític autoritari, les autoritats algerianes han aprofitat l'arribada de la pandèmia de la COVID-19 per exercir un major control sobre la població, la qual cosa ha implicat més violacions dels drets civils i polítics. El cas algerià té una particularitat, i és que l'any 2019 s'havia desencadenat un moviment pacífic de protesta, el *Hirak*, que demanava un canvi profund en les estructures polítiques a base de mobilitzacions al carrer inèdites per la seva mida. El règim algerià va aprofitar les restriccions al dret a la mobilitat i de reunió, decretades en teoria per raons sanitàries, per posar fi a aquest moviment mitjançant una intensificació de la repressió. En part, ho va aconseguir gràcies a l'ampliació de l'arsenal legal repressiu, ja sigui endurant els càstigs de delictes ja recollits al Codi Penal que ara compten amb una definició més vaga, o bé amb la creació de noves figures delictives per aplicar-les als dissidents, com la difusió de notícies falses. Per tant, els efectes d'aquests canvis es deixaran notar durant anys, i suposat "retorn a la normalitat post-pandèmica" no voldrà dir una tornada a la situació de 2019.

Per bé que les violacions dels drets civils i polítics hagin estat les més flagrants a Algèria, no han estat les úniques. La gestió de la crisi derivada de la propagació del virus de la COVID-19 va desatendre les necessitats de les capes més vulnerables, entre elles, els treballadors i treballadores del sector informal. Les ajudes a les famílies necessitades per fer front a la caiguda de l'activitat econòmica van ser raquítiques, i solament destinades als petits empresaris. A més, les autoritats no van fer tot el que estava al seu abast per garantir drets socials bàsics, com el dret a la salut i l'educació, per a tota la població. A més, a l'aplicació d'algunes mesures va haver-hi un biaix de gènere d'una manera directa o indirecta, com és el tancament o limitació dels serveis proporcionats pels refugis per a víctimes de la violència matxista.

L'altre fenomen relativament nou que ha impactat la vida dels algerians en matèria de drets és la crisi climàtica. El govern algerià ha dissenyat un pla per abordar i mitigar el problema, l'anomenat Pla Nacional pel Clima. Tanmateix, com passa en molts països, el sistema de monitoratge del compliment del pla és deficient. Algèria és el tercer país de l'Àfrica en emissió de gasos contaminants, i d'aquí la importància que faci la seva transició ecològica més enllà de les seves fronteres.

En l'informe, ens hem centrat sobretot en dos àmbits en els que les polítiques públiques han estat deficientes, generant un perjudici a la ciutadania. El primer és l'accés a l'aigua, que es veure severament limitat a diverses zones del país a l'estiu del 2021, amb talls en el subministrament continu i arbitraris. La causa principal és la sequera que afecta al país des de 2018, però no es pot obviar que la gestió que ha fet el govern d'aquest recurs és millorable, per la manca de previsió i d'aplicació de mesures d'estalvi. El segon és la gestió forestal, i específicament, la manca d'una política de prevenció d'incendis, la qual cosa s'ha traduït els dos darrers estius en decenes d'incendis amb un elevat cost en vides humanes -més de 130-, i ambientals -més de 124.000 hectàrees cremades-.

Havent constatat aquesta situació, l'informe ha establert aquestes recomanacions:

- Treballar amb la diàspora algeriana en aquelles qüestions, com per exemple el monitoratge o la promoció drets humans, que no es poden fer a dins. Durant la pandèmia, la diàspora algeriana ha demostrat ser activa i amb ganes de canvi. Amb una xifra potencial de fins a cinc milions de persones, la majoria a França, pot ser un agent de canvi per la seva capitalitat a la societat algeriana.
- Fomentar la coordinació entre els diversos actors de la societat civil actius en la defensa dels drets. Sovint hi ha diverses associacions de la societat civil treballant en àmbits semblants que no fan una sinèrgia de les seves activitats.
- Treballar amb la societat civil algeriana en la conscienciació de la ciutadania respecte a la gravetat de l'emergència climàtica, explicant com els afecta. No sembla que el Govern compleixi els seus compromisos en aquesta matèria, en part, a causa de la manca de pressió social.
- En l'àmbit ambiental, també es podria buscar fer projectes de cooperació que impliquessin institucions públiques catalanes amb les algerianes en la transferència de coneixements, tecnologies i de bones pràctiques. Per exemple, en qüestions com l'estalvi de l'aigua en l'agricultura o la política prevenció d'incendis, les institucions catalanes podrien ser d'ajuda a les seves contraparts algerianes.
- Fer èmfasi en la perspectiva de gènere en tots els projectes bilaterals tant amb les autoritats com amb actors de la societat civil. Les activistes feministes denuncien que no tan sols dins de la societat civil no dona importància a aquest tema, que la igualtat de gènere no es percep com una prioritat.
- La pluralitat informativa s'ha reduït durant la pandèmia per la pressió de les autoritats, i per tant, no serà fàcil de treballar-hi. Potser es podrien fer projectes de desenvolupament dels mitjans locals, amb participació de joves i dones, ja que és menys sensible que en l'àmbit estatal.

DIAGNÒSTIC PARTICIPATIU – WAHDA

NOVACT
Noviolència
Nonviolence
اللاعنف

En col·laboració amb:

Fundació Solidaritat
UNIVERSITAT DE BARCELONA

الرابطة التونسية للدفاع عن حقوق الإنسان
La Ligue Tunisienne pour la Défense des Droits de l'Homme

Finançat per:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya